

esej o sestri

zoran đerić

Sve dok bude bilo rime, biće i incesta.
Drugim rečima, incest is best.

Nebojša Vasović

U svim rečnicima, uz reč *sestra*, stoji, naravno, da je ženskog roda, zatim nekoliko bližih odrednica: *rođena sestra*, *mlađa sestra*, *starija sestra*, *najmlađa sestra*, *najstarija sestra*, *sestričina*, *sestrin*, *sestrinski*. . . Sledeći pojam je *seta* (tuga, melanholija, sruženost, potištenost), pa povratni glagol *setiti se*. Da li je to slučajnost, ili se i u jeziku, kao i u rodu, čuva, krije, predoseća, podrazumeva ta sprega? Čeznja, u bratovljevim očima, za nečim dragim i bliskim. I bol. I strah. Od zabrane. Zbog greha.

Nekada je bilo drugačije. Među vladarima u Mesopotamiji, između reka i butina bajoslovne Semiramide, u čudesnom Vavilonu, u visećim vrtovima (vrtlozima strasti). Brakovi braće sa sestrama, među egipatskim vladarima, bili su pravilo. Prestolonaslednik se morao oženiti svojom sestrom da bi ga priznali kao pravovajljanog kralja. Dinastija sestara poslednji put se ponovo uspostavila u helenističkoj epohi. Tri stotine godina potomci Aleksandra Velikog, Ptolomejevići, žene se svojim sestrama, bez ikakvih posledica.

Instauracija incesta (bez greha) imala je i religijske uzore: Izida (Izis) i Oziris, božanski bratski par. Ona je bila oličjenje zemlje i ženskog elementa plodnosti, sestra i žena boga žita, božanskog načela muške plodnosti. Boginju Izis, tu sestru plodnosti, slavili su u starom Egiptu mističnim erotskim svečanostima (u podzemnim hramskim prostorijama, u čast njenog božanstva, Izidini poklonici su orgijali). Pri tom je kult falusa imao velikog udela: održavale su se litije, u kojima su nosili goleme simbole falusa, itd.

U znak poštovanja muške spolne snage, moja draga dodaje mi flašu vina, čiji je grlic kao ogroman falus, dug oko metra; pružam ga prema njenim rukama i naginjem. Uživam u njegovom klokošanju, u njegovom isticanju. Vino se uliva u čašu i peni. Pijemo crvenu tečnost, gustu, oporu, koja prijanja za nepce, peče grlo. O, sestro, u strasti, dopusti da jezikom pokupim te kapi što ti krvare na usnama! Gutaj ovo vino, kao krv, kao pljuvačku, sa ukusom sperme!

Ljubavnici se, u svetovnoj i nesputanoj egipatskoj ljubavnoj poeziji, oslovljavaju s »brate« i »sestro«, baš onda kad govore o svojim najintimnijim odnosima, a katkad su to doista i bili.

Shvatanja o incestu su različita. Jevreji predmojsijevskog doba dopuštali su brak među braćom i sestrama istog oca, ali ne i iste majke: Abraham se oženio svojom polusestrom Sarom. »Sveti« brak među bliskim srođnicima postojao je u staroj Perziji. U Vavilonu, o tome niko nije vodio brigu, a u Egiptu, da još jednom ponovimo: brak među braćom i sestrama povezan je s vladavinom i nikad nije bio uvršten među zabrane.

Iako je bračna postelja pripadala sestrama, faraoni su seksualno opštili i sa drugim ženama (Ramzes Drugi, na primer, imao je više od stotinu naslednika). Ni sestre se, dabome, nisu zadovoljavale samo nežnošću svoje braće. Kleopatra, poslednja od roda Ptolomejevića, najpoznatiji je primer. Bila je dva puta udavana za svoju braću (faraoni Ptolomej XII i Ptolomej XIII), uz to, očarala je Cezara i Marka Antonija, a provela noć i sa mnogim drugim muškarcima, da bi, na kraju, posle jednog poraza, predala svoje grudi i strast zmiji otrovnici.

Ljubav sestre prema bratu sačuvala su i grčka i rimska mitologija. Bibliada, Kaunova sestra blizankinja, dugo je krila svoja osećanja, ali, kako je demon grešne ljubavi nije napuštao, odlučila je da sebi oduzme život i strast prema bratu: bacila se u provaliju. Spasile su je nimfe, preobrativši je u jednu od njih — hamdrijadu. Prema drugim izvorima, Bibliada dugo nije shvatala prirodu svojih strasti i zavaravala se, kako Kauna voli samo kao sestru brata. Snovi, u kojima je ležala naga u zagrlja-

ju svog brata, ljubeći ga i milujući, otkrili su joj prava osećanja. I bogovi su voleli svoje sestre, tešila se, dok nije shvatila da božanski zakoni ne važe i za ljude. Ipak, nadajući se i strepeći, napisala je pismo svom bratu, ispovedivši mu sve. Brat je, s gnušanjem, odbacio njenu ljubav i pobežao. Sestra je, posle bratovog izneveravanja, počela da ludi. Pokidala je svoje haljine i krenula njegovim tragom. Nije ga pronašla. Njena ljubavna čežnja ostala je neuslišena. Na mestu gde je, sva skrhana, pala, s licem na opalom lišću, od njenog plakanja za bratom nastao je izvor, prozvan Bibliadinim suzama. Ima predanja koja tvrde suprotno: da se Kaun beznadežno zaljubio u svoju sestru, i slično.

Druga priča o grešnoj ljubavi podjednako je tragična. Euopida je strasnu ljubav prema svom bratu čuvala kao najveću tajnu. Kada je za to doznao njen muž Demet, prekratila je svoje muke vešanjem, prethodno proklevši supruga. Kletva se ispunila: na morskoj obali Demet je ugledao leš jedne lepote i zaljubio se. Tek kad je mrtvo telo počelo da se raspada, sahranio je predmet svoje požude, ali ne i svoju strast. Ona je iscurila na njegovu molbu i zahtev hladnog oružja, na grobu neznanke koju je oplakivao.

Kanaka, nesrećna kći Heleninog sina Eola i Enerete, svome bratu Makareju, u tajnosti, rodila je dete. Volela ga je, dakle, do trenutka kada za tu ljubav nije saznao njihov otac. Plod njihove strasti bacio je psima, da ga rastrgnu, a svojoj kćerki poslao je mač s nalogom smrti.

Prema jednom verovanju, Afroditu je u srcu Leukipa, mitskog junaka, osniavača Magnetije na Meandru, razbuktala grešnu ljubav prema rođenoj sestri. Gonjen sumnjama i zlim glasinama, Ksantije, njihov otac, banuo je u spavaću sobu svoje kćeri. Ona se bila sakrila, tako da ju je gnevni otac, misleći da se u sobi, iza zastora, krije njen ljubavnik, probao mačem. Na bolni krik svoje sestre, dotrčao je Leukip i usmrtio napadača. Zbog ocebustva je morao da beži.

Kći Eola, boga vetrova, Polimela, zavolela je Odiseja, dok je boravio na dvoru njenog oca. Od očeve kazne, zbog ljubavi prema strancu, spasio je njen brat Dior. Bio je, beleže hronike, običaj da se sinovi i kćeri boga vetrova međusobno žene i udaju. Tako je i Dior, sin boga Eola, zatražio i dobio (život i) ruku svoje sestre Polimele.

Sad, na trenutak prekidamo priču o mitskim sestrama, jer je sledeći primer istorijski, mada se i oko njega isplelo puno legendi i mistifikacija. Kaligula (12—41), car svih poroka, ostavio je, za sva vremena i za sve istraživače,

svoju ozloglašenu podsetnicu. Ne toliko zbog incesta, koliko zbog drugih razvratnih radnji, odvojili su Kaligulinu čupavu glavu od 29 godina teških ramena. Voleo je svoje sestre, nesumnjivo. Ali ih je i mučio. Imao bih zbog čega da mu posvetim stranice i stranice, mada je sve već znano i prežvakano, sem jedne stvari koju *slutim* (koincidencije zbog koje *ćutim*) i to je *jedino moje ćudotvorno svojstvo*.

Majka Šahro, po jednoj iranskoj legendi, smatrala je da na svetu nema čoveka koji je dostojan njene kćeri, izuzev njenog rođenog sina i tako je odlučila da ih venča. Nažalost, brat je izdahnuo, pre nego što je uspeo da oskrnavi svoju sestru. Svog drugog muža, šaha Mobeđu, Vis nije volela, iako je on bio blestavan od ljubavi za njom. U žalosti za bratom, Vis se istanjila kao igla i požutela kao šafran. Tek u trećem braku postelja joj se ispunila ružama.

Meno — litvansko božanstvo mesečine, oženio je Saulu, zvanu Sojra — božanstvo sunca. Meno, njen brat i muž, rastaje se zatim od nje i luta za Auhrenom (Zorom ili Zornjačom) u koju se bio zaljubio. Tako se i Sigmund, nordijac, oženio svojom sestrom Sigmundom, a Radgost, slovenski bog, zagledao u svoju sestru Radu:

»Sestra mu je naredila da od palisada do palisada iskopa dubok jarak za jednu noć i da sprovede vodu, pa da mu bude žena. On svu noć nije kopao budakom nego se svojim ogromnim rastom samo probijao kroz zemlju a za njim ostajalo korito. Da je mesec izašao, on bi i učinio što je naumio, ali ovako je u pomračini krivudao po svom raju. Tako ga i zora zatekne i on odustane od posla. Čak je i u hramovima svojim, imao purpurne postelje u kojima je katkad noćivao sa ženama što su ga obožavale« (Rastko Petrović).

Slovenački mitski junak, Kresnik, bio je oženjen svojom sestrom Vesnom. Ona je kći zmijске kraljice Mare i boga Sveroga. Na bratu (i mužu) zavidele su joj vile. Njima je Kresnik dugovao svoju moć. One su prorokovale, zbog ljubomore, i njegovu nemoć — smrt. A bio je bog plodnosti, zaštitnik useva i žetve. I mag i utamanitelj nemani. Drugi veruju da još uvek jeste i da prebiva na Sverogovoj kristalnoj planini, u zlatnom zamku, gde svoju sestru nudi zlatnim jabukama.

U Tuli, gradu u državi Tolteka, pojavio se jednog dana stranac i podučio narod »toltečkom umeću« pozlaćivanja, brušenja dragog kamenja, rezbarenja u drvetu, klesanja, pisanja i kićenja perjem. Potom se vratio na istok, u postojbinu crvenog i crnog, da bi tu ognjem izgoreo i postao jutarnja zvezda. Legenda je to o Kecalkoatlu, vladaru Tule, koji je težio za savršenstvom i koji se protivio prinošenju ljudskih žrtava. Zbog toga su ga, jednom, na prevaru, po naredbi vraća Teskatlikopa, opili pulkom (alkoholnim pićem od prevrele agave) i začinjenom hranom, tako da je podlegao narcisoidnosti i stupio u rodoskrvne odnose sa svojom sestrom Kecalpetlatl. Griza savesti isterala ga je iz Tule. Ali kajanje nije predmet naše male rasprave, već potraga za incestom *ad infinitum*. A u beskraju počiva i legenda o Nga Tindeu i njegovoj sestri.

Kralj Tagaunga je zarobio kraljičinog brata Nga Tindeu. Privezali su ga za drvo čampak, oko drveta naslagali ugalj i mehovima raspirali vatru. Kad je ugledala svog brata, kraljica je i sama zakoračila u plamen. Izgorela tela brata i sestre pripala su pepelu, a njihove duše čampakovom drvetu. Kako je pod senkom tog drveta, svako živo biće pronalazilo smrt, kralj je naredio da se stablo iščupa i baci u reku Irvade. Tako i učiniše. Ali se drvo nasukalo na obalu, kod Pagana, gde od debila napravise dva ljudska lika i postavise ih u svetilište na planini Popa. Kao ponude donosili su im bele bivole, bele bikove i bele jarce; kokosov orah (dok se peteljka ne prekine) da njegovim prohladinim sokom ublaže bol od opekotina od kojih su umrli; duhovima brata i sestre nudili su i: banane, palmov šećer, pirinač, sandalovo drvo i ukiseljeno čajevno lišće.

Pronalazimo podatke, istina oskudne, o Lalibali, onome kome pčele priznaju vlast, i njegovoj ljubomornoj sestri, koja pokušava da ga otruje. I to je sve, pored dve godine (1172—1212) i podataka da su Lalibaline crkve isklesane iz kamena, uz pomoć anđela.

Negde u to vreme, po jednoj priči, Karlo Veliki je imao rodoskrvnu vezu sa sestrom, iz koje se rodio Roland. »Historia Karoli Magni et Rotholandi« (oko 1140) nadbiskupa Tarpena — optužuje taj incest za propast carstva. »Poema de Almiria«, napisana na latinskom i španskom, spominje Rolanda, plod incesta. U Nemačkoj je, oko 1170. sveštenik Konrad napisao Rolandovu pesmu (Rolandes Lief), a u Norveškoj je tokom XIV veka, pod naslovom »Saga o Rolandu« (Karlsmagnussaga) sakupljena velika kompilacija legendi o Karlu Velikom. Ne znam da li su verzije, nastale u sledećem veku mogle prečutati tu sudbonosnu vezu sa sestrom ili je incest ostao ispevan i na velškom, engleskom, holandskom i italijanskom jeziku. »Poema o Rolandu« najistaknutije je delo frančuske književnosti pre renesanse, a grešno dete zabranjene ljubavi središnja je ličnost Ariostovog »Besnog Orlanda« (1516).

Vila Morgan, polusestra kralja Artura, radila mu je neprestano o glavi. Od moćne čarobnice, Artura nije mogao da zaštiti ni veliki Merlin, tako da je došlo do rodoskrvne veze između Artura i njegove polusestre Morgoze. Sin ovog incesta, Mordred, prema Merlinovom proročanstvu i zbog pakosti vile Morgan, uništio je Artura i njegove vitezove. On se osvetio svom izdajničkom sinu uboivši ga kopljem, ali je, pri tom, i sam usmrćen.

U biblijskoj »Pjesmi nad pjesmama«, baš kao u najranijoj ljubavnoj poeziji iz Mesopotamije, ljubavnik naziva svoju dragu sestrom i nevestom, kao što i ona želi da on bude onaj s kojim je sisala majčino mleko.

Abelar i Heloiza, tragičan ljubavni par s kraja XI veka, prema sačuvanoj prepisci, smatrali su jedno drugog bratom i sestrom; uistinu, on je za nju bio brat, najpre u grehu, a potom u Isusu Hristu; Heloiza je bila njegova žena, rodila mu dete, a kada je gnevni otac, da bi kaznio bludnu kćer, kastrirao njenog ljubavnika (i supruga), nju zatvorio u manastir, — postala je i bukvalno, duhovna sestra, ili Abelarova sestra u duhu.

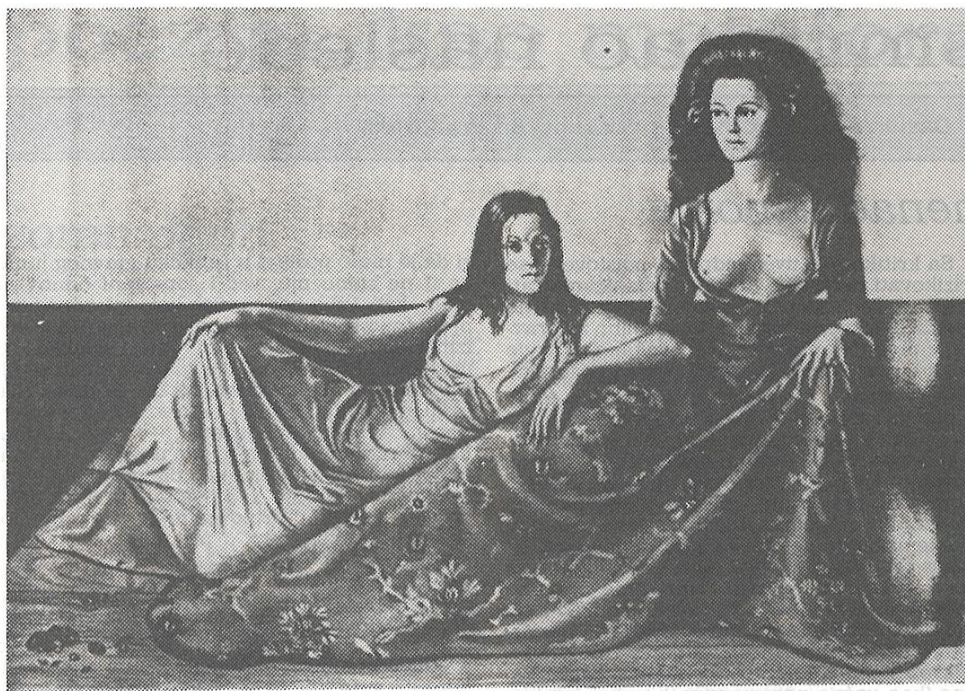
Naša usmena poezija, takođe, neguje ljubav brata i sestre, odnosno sestre prema bratu. Tako se, recimo, Pletikosa Pavle hvali kako ima lepu sestru koju još niko nije ni video a kamoli poljubio, a kad otkrije suprotno i darove sestričinog ljubavnika, Pavle se razgnevljuje i kažnjava sestru nevernicu. Makedonska narodna pesma o Bolanog Dojčinu peva o velikoj požrtvovanosti njegove sestre Angeline koja ga devet godina bolnog neguje, dok nije došao na nju red da ide u šatore Crnom Arapinu, »da je ljubi i da je pogubi«. Suze sestrične podigle su iz postelje Bolanog Dojčina, pa se poslednjom snagom, svojim očajem i, naravno, oštrom sabljom, stušio na Crnog Arapina. Pre nego što se sa dušom rastao, osvetio se i Umeru Kovaču, Mitru Primorcu i Pletikosa Pavlu, jer su hteli da osramote njegovu sestru.

Njegov je, u »Gorskom vijencu«, zabeležio tužbalicu sestre Batričeve, koja se mrtvom bratu obraća sa: *moj sokole, brate rano, divna glavo, sunce brate, rano ljuta, očni vide, bratska hvalo, ljudska vilo, bratska diko, bratsko krilo, moja ružo, srce moje...* A sebe naziva sestrom crnom, kukavicom. Ima i suprotnih primera: tako je u jednoj narodnoj pesmi sestra brata otrovala kako bi zadobila ljubav jednog momka.

Kod Dositeja pronalazimo i jedan ovakav zapis: »*Ižice, Ižice, moja poželana sestriče! Spomeni se da sam ja tvoj drevni ljubaznik i verni ljubaznik... Ljubav tvoja daje mi slobodu, ljubav k ljubazniku ne da mi se stideti*«. Georgije Magarašević peva o sestrama koje »za rod Serbski misle, te ti zlatom utkivaju danke«, a Sava Mrkalj primećuje: »*Glede slatke sestriče me*«.

Sveta Tereza iz Avile je jednom poslala izvan grada s bratom. A naš pesnik Lukijan Mušicki se, kako primećuje jedan istraživač (i vara se), samo jednom, u najranijoj mladosti, prevario da u pesme unese prislan motiv o sestrici i o domaćem ubrusu. »*Odbaciće takve svoje pesnice sa stidom, kao greh protiv svetoga duha poezije*« (Mladen Leskovac). U pismu Julči, Laza Kostić ima i jedno ovakvo opažanje: »*Bio sam u Sentomašu na pogrebu Lenkinu. Ni rodna sestra jedinica nije bila milija od nje*«.

Jovan Jovanović Zmaj u pesmi »Oj pelen pelenče« grli, ljubi, teši, svoju bolnu sestru. Dučić moli svoju dragu da mu se vrati, ali »*ne k'o*

žena što čezne i voli, nego kao sestra bratu koji strada, tražeć mekom rukom mesto gde ga boli«. Kamov peva o sestri noći a Momčilo Nastasijević:

*Po zlatnom odru device mru,
dragane bolu,
sestre moje mile.*

Literarne sestre, tj. primeri u literaturi su brojni. Evo nekoliko meni najdražih: Viljem Fokner i njegov roman »Buka i bes« — o incestuoznim morama Kventina i njegove sestre Kandejs (Kedi) i o verovatnom incestu iste sestre i maloumnog brata Benjamina; Aleho Karpentjer i junaci njegovog »Veka prosvetćenosti« — Sofija i Esteban, sestra i brat koji su živeli u mirnoj i nežnoj prisnosti; Federiko Garsija Lorca ima poemu o Amnonu koji je u liku meseca prepoznao tvrde grudi svoje sestre Tamare, koje su ga izazivale i prizivale, pa joj je pode-rao košulju i oduzeo nevinost; T.S. Eliot u »Cistoj sredi« peva o blaženoj sestri, velom zastrtoj, a Danijel Dragojević u zapisu o sestri primećuje: »*Izgleda da u ljudskim glavama slika čovjeka nije potpuna ako nema i sestru, bez sestre nije čitav*«.

Incest, rodoskrvrnuće, spolni odnos s krvnim srodnikom, krivično delo protiv braka i porodice, glava 17, član 198 našeg Krivičnog zakonika: »*Ko izvrši obljubu sa srodnikom po krvi u prvoj liniji ili sa bratom, odnosno sestrom, kazniće se zatvorom (do tri godine)*«. U prvobitnoj zajednici incest je bio uobičajen oblik seksualnih odnosa, jer nisu bili poznati rodbinski odnosi. Već u rodovskom uređenju incest postaje zabranjenim oblikom spolnog života. U knjizi »Totemizam i egzogamija«, London, 1910. Frezer navodi da su australijska plemena incest kažnjavala smrću. Frojd (u svom delu »Totem i tabu«, Leipzig, 1913) navodi sledeći primer: »*Ako se brat i sestra slučajno sretnu na otvorenom, mora ona pobeći ili se negde sakriti*«.

Ipak, činjenica je, da je incest ostao dugo vremena uobičajen, čak i onda kada ga je društvo počelo zabranjivati. Istorijski je dokazano da je incest bio prilično rasprostranjen u mnogim kulturama, na primer kod Egipćana, Perzijanaca, Peruanaca i drugim, manje znanim. Da je i našim slovenskim, balkanskim precima incest bio dobro poznat, svedoče motivi incesta koji su česta pojava u narodnim pesmama i pripovetkama.

Incestnoj fiksciji, tj. preteranoj osećajnoj vezanosti brata za sestru, odnosno sestre za brata, ponekad i rodoskrvnoj vezi, posvećene su brojne biografije i literarne obrade. Lukreciji Bordžiji, najozloglašenijoj među sestrama; lordu Bajronu i njegovoj sestri Augusti; Georgu Traklu i njegovoj sestri Greti; Bakunjinovim sestrama; Jani Ricu i njegovoj sestri Lulu; Kafkinjoj sestri Otiliji i svoj drugoj braći i sestrama

— posvetio sam nekoliko poetskih tekstova, sabranih u jednu *Knjigu o sestri*.

Mnogo je toga ostalo zabeleženo u raznim povestima, hronikama, dnevnicima, memoarima i drugim izvorima, ali je još više potisnuto u snovima, izbrisano iz pamćenja, zbog zabrane i osude, zbog greha i iskupljenja.

Ne incestus ad litteram, pre in castus and exemplum. Dakle, bez prisustva svesti o rodoskrvnavljenju, već sa pričom o čednosti (što je izvorni, primarni osećaj, potreba, poriv), sa pričom o bratskoj nežnosti i sestričkoj milosti, o neminovnosti, ad extremum.

Od reči soror izvodi se puno prideva pažnje, ljubavi, odanosti, ali i jedna (sororiatio) koja, medicinski, upućuje na fenomen razvijanja ženskih dojki a koja bi, figurativno, znači pesnički, mogla da opravdava erotske želje (i incestuozne snove)

*dečaka koji spolno
sazrevaju*

*i izazovima prirode bolno
odolevaju.*

LITERAE DE INCESTUS:

- 1) W.M. Flinders Petrie, *Social Life in Ancient Egypt* (London, 1923)
- 2) Adolf Erman, *Die Literatur der Ägypter* (Leipzig, 1923)
- 3) I. Delaporte, *La Mesopotamie. Les Civilisations babylonienne et assyrienne* (Paris, 1925)
- 4) Antoninus Liberalis, *Metamorphoses* (II-III vek n.e.)
- 5) Ovidius, *Metamorphoses* (43. g. pre n.e. — oko 17. g. n.e.)
- 6) Parthenius, *Erotica Pathemata* (I vek pre n.e.)
- 7) Apollodori, *Bibliotheca* (I-II vek n.e.)
- 8) Ovidius, *Heroides* (kao pod 5)
- 9) Hygini, *Fabulae* (II vek n.e.)
- 10) Servius, *Commentarius in Vergilii Aenida* (IV vek n.e.)
- 11) Pausania, *Graeciae Descriptio* (II vek n.e.)
- 12) Diodorus Siculus, *Bibliotheca* (oko 90-20. g. n.e.)
- 13) Aelianus, *Historia Varia* (oko 170-235. g. n.e.)
- 14) *Homeri Illias* (verovatno VIII vek pre n.e.)
- 15) Eustatius, *Commentari ad Homerii Iliadem et Odysseam* (XII vek n.e.)
- 16) *Les mille et une nuits, contes arabes* (12 svezaka, Paris 1704—1717)
- 17) Sigmund Freud, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (Leipzig-Wien-Zürich, 1924)
- 18) Sigmund Freud, *Der Untergang des Ödipuskomplexus* (1924)
- 19) Bertrand Russel, *Marriage and Morals* (London, 1929)
- 20) Leon Blum, *La carne, la morti e il Diavolo nella letteratura romantica* (Firenza, 1930)
- 21) MORUS, Richard Ewinsohn, *EINE WELTGESCHICHTE DER SEXUALITÄT* (Hamburg, 1956)
- 22) NOUVEAU DICTIONNAIRE DE SEXOLOGIE (Paris, 1967)
- 23) Edward Lucie-Smith, *Eroticism in Western Art* (London, 1972)
- 24) *Serbian bible [Pjesma nad pjesmama]*
- 25) Mario Praz, *La carne, la morti e il Diavolo nella letteratura romantica* (Firenza, 1930)
- 26) Lord Byron, *George Gordon, Life* (1788 — 1824)
- 27) Franz Kafka, *Briefe an Felice; Briefe an Milena; Tagebücher* (Praha, 1883 — 1924)
- 28) Abelard et Heloise, *Correspondance* (1079 — 1142)
- 29) Natalija Pirumova, *Bakunjin* (Moskva, 1970)